

RECENSIES

mische geschiedschrijving'. Het begrip modern had wellicht vervangen kunnen worden door recent. Nu dekt de vlag de lading niet.

F.A.M. Messing

Bert de Wilde, *20 Eeuwen vlas in Vlaanderen* (Tielt-Bussum: Lannoo, 1983, 439 blz., f145,—, BF2450,—, ISBN 90 290 1118 x).

Zelden werd wellicht een boek met meer zorg en liefde voorbereid en uitgevoerd dan de voorliggende studie. Reeds bij het ter hand nemen of het doorbladeren valt dit onmiddellijk op. De uitgever, die allesbehalve aan zijn proefstuk toe is op het vlak van de vormgeving, heeft er duidelijk een erezaak van willen maken. Het notenapparaat werd maximaal geweid, terwijl de kritische lezer toch met een handig opgezet stelsel van verwijzingen in de tekst aan zijn trekken komt. Bepaald 'verdienselijk' zijn de overtalrijke en zeer goed gekozen schetsen, afbeeldingen, foto's en reproducties (waarvan een tachtigtal in kleur werden afgedrukt), zodat de verschillende fasen van de vlasteelt en vlasverwerking op een bijzonder treffende manier geïllustreerd worden. Het probleem van het soms erg technisch jargon van de 'vlassers' wordt aldus zeer goed ondervangen. Wie er nog aan mocht twijfelen hoe de vlasverwerking precies verliep, krijgt meer dan genoeg illustraties in verband met slijten, roten, repelen, boten, brakelen, hekelen of zwingelen aangereikt. Op dit vlak is deze studie werkelijk als een voorbeeld aan te stippen! De auteur, die sinds twintig jaar in de streek van Kortrijk werkelijk alles in het werk stelt om het belang van de vlaswinning en de vlasbereiding levendig te houden en zowel de promotor als de conservator van het Nationaal Vlasmuseum is, verdiende het overigens dat zijn 'levenswerk' van jaren opzoekingen met de nodige luister werd uitgegeven. Bij de keuze en de opname van de illustraties heeft hij overigens een beslissende en waardevolle inbreng gehad, in die zin dat hij zowat de musea van de halve wereld heeft afgereisd om aan passende foto's en afbeeldingen van oude werktuigen te geraken. Vandaar dan ook dat tal van verwijzingen en vergelijkingen gemaakt worden met de verschillende verwerkingsmogelijkheden in ondermeer Ierland, Schotland, Friesland, Groningen, Tsjechoslowakije, Polen of Hongarije. Inzonderheid zijn studiereizen naar de Oostbloklanden waren hiertoe heel succesvol. Ingrijpende industriële mutaties deden er zich veel later voor dan hier te lande, zodat bepaalde 'archaische' werktuigen (ondermeer in verband met het boten of braken en zwingelen van het vlas) tot voor kort nog gemaakt en/of gebruikt werden. In Vlaanderen, net als in de buurlanden trouwens, werden ze daarentegen tegen het einde van de negentiende of het begin van de twintigste eeuw onder druk van de mechanisatie afgeschreven en vervangen. De grote cesuur op het vlak van de vlasteelt en vlasbereiding deed zich immers voor tijdens de periode 1860-1870 en 1925-1930. Dit geldt zowel voor het zaaien als voor het wieden (vergelijk de schilderijen van E. Claus en E. Jacques), het slijten en roten (ook al is het dauwrotten of veldrotten sinds enkele jaren opnieuw heel sterk in opgang), het braken, het zwingelen of het hekelen. Meteen zijn hiermee de belangrijkste invalshoeken van deze studie omschreven. Naast een korte historische schets omtrent de verspreiding en de ontwikkeling van de vlasteelt sinds de oudheid, belicht de auteur inzonderheid de 'primaire' fasen van het productieproces. Het overzicht richt zich met andere woorden overwegend tot de fase die begrepen ligt tussen het klaarmaken van de vlasakker enerzijds en het binnenvoeren van de vlasbalen in de spinnerijen anderzijds. Bovendien interesseert De Wilde zich bij voorkeur voor de pre-industriële tijd, terwijl dan vooral de late achttiende en de negentiende eeuw veruit de meeste aandacht krijgen en vaak zelfs op een overdreven 'idyllische'

wijze voorgesteld worden. Door het invoeren van getuigenissen van 150 oude vlasbewerkers alsook door zich frequent op citaten, anekdoten, liederen of dichtwerken te verlaten, wordt gepoogd een concreet beeld van de toenmalige leefwereld op te roepen. Zo'n benadering is en blijft uiteraard erg subjectief; zelden wordt het met hard materiaal of met statistische bronnen onderbouwd. Vakspecialisten in de sociale en economische geschiedenis werden er, op enkele uitzonderingen na, nooit op nagelezen. Het is een ernstige lacune in dit overigens schitterende werk; wel is deze lacune best te begrijpen. De auteur wilde immers een sfeertekening aan de orde stellen en dit lukt nu eenmaal zoveel beter met beschrijvende bronnen, zegswijzen of typische en streekgebonden uitdrukkingen. En vergeten we niet dat de auteur een opleiding als germanist heeft genoten, hetgeen dan ook de talrijke uitweidingen in verband met de 'taalschat' van de vlassers helpt verklaren. Finaal heeft de auteur wellicht gelijk wanneer hij de negatieve kanten van de toenmalige vlasindustrie enigszins onderbelicht om het idyllische beeld van solidariteit, sociabiliteit en menselijke betrokkenheid extra te accentueren. Treffend komt de leefwereld immers aan de orde in de frequentie waarmee het 'maandag vieren' in ere (!) werd gehouden om dan later in de week door het presteren van overuren weer te worden goedgeemaakt. Of verwijzen we naar een refrein uit het lied van de zwingelaars waarin misschien op een erg platte toon toch een hele filosofie besloten ligt: 'is da nie geestig zwingelare zijn? Werken lijk een beeste en drinken lijk een zwijn?' (410). Aan hard werken wanneer op tijd en stond een verzetje kon ingepast worden, nam de tijdgenoot allesbehalve aanstoot. En die eigenheid heeft B. de Wilde alvast met de opname van beschrijvende bronnen en getuigenissen in herinnering weten te brengen.

C. Vandenbroeke

A.J. Gevers en A.J. Mensema, *De Havezaten in Salland en hun bewoners* (Werken van de Vereniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis, XXXVII; Alphen aan den Rijn: Canaletto, 1983, xliii + 534 blz., f 125,—, ISBN 90 6469 613 6).

'Overijsselsch regt en geschiedenis' viert haar 125-jarig bestaan met de publikatie van een belangrijke, zeer fraai uitgevoerde beschrijving van de havezaten van Salland, het werk van twee medewerkers van het Rijksarchief in de provincie Overijssel. Zij brachten in de loop van jaren het materiaal daarvoor, grotendeels uit ongepubliceerde bronnen, bijeen en presenteren nu een systematisch overzicht van de geschiedenis van elke als 'havezate' gekwalificeerde adellijke behuizing uit het grootste der drie Overijsselse kwartieren. Vanaf de eerste vermelding van de goederen volgen zij hun lotgevallen: de eigenaars, de verdeling van erfenissen, de overdrachten bij verkoop en, helaas in de meeste gevallen, de ondergang en afbraak van kastelen en landhuizen in de negentiende en twintigste eeuw. In een inleiding zetten de auteurs uiteen aan welke voorwaarden sinds het eind van de zestiende eeuw een landgoed en zijn eigenaar dienden te voldoen om de laatste het recht te geven zich tot de Overijsselse ridderschap te rekenen. In 1622 werd het een en ander in een reglement op de toelating tot de ridderschap nader vastgesteld. Sindsdien vormde deze een vrijwel gesloten stand. In de vijftiende en zestiende eeuw was zij dat nog niet. Curieus is het te zien dat, terwijl nogal wat leden van Deventer en Zwolse en zelfs Harderwijker magistraatsfamilies zich in die tijd door koop en huwelijk een plaats verwierven in de Sallandse ridderschap, in Kampen kennelijk nooit enige neiging bestond om de magistratuur te verruilen voor een leven op het land. Het grondbezit, binnen zekere grenzen belastingvrij, was in de zeventiende eeuw blijkbaar vrij lucratief. Gevers en Mensema geven er wat cij-